

УДК 711.1

к. арх, доцент Моркляник О.І., Покладок О.В.,
Національний університет «Львівська політехніка»

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ПОШУКУ НОВИХ ФОРМ РЕКРЕАЦІЇ В ПРИМІСЬКИХ ЗОНАХ ВЕЛИКИХ МІСТ

Розглянуто проблему досліджень історичних форм організації рекреаційного процесу на приміських територіях за певний історичний період та виявлення можливостей використання окремих історичних рішень для оптимізації рекреаційного процесу на цих територіях.

Постанова проблеми. Рекреація в розвинутих країнах світу є важливою сферою суспільної діяльності та фактором забезпечення життєвого рівня населення. Україна також розвиває туристично-рекреаційну галузь, зокрема у визнаних рекреаційних регіонах – Українських Карпатах, Криму, Шацьких озерах. Надзвичайно цікавою для досліджень є приміські зони великих міст, які є місцем тимчасового перебування туристів і місцем короткотривалого відпочинку мешканців міста, і які в нових соціально-економічних умовах вимагають зміни підходів до їх архітектурно-ландшафтних призначень.

Така функція приміської зони обумовлена тим, що раціональне використання вільного часу дає можливість людині знімати соціальне напруження, а також відновлювати свої психологічні та фізичні сили. А це в свою чергу приводить до зростання ролі приміської зони, що стає необхідним природним осередком, створює сприятливий мікроклімат для повноцінного функціонування її як культурно-рекреаційного центру. Саме приміська зона завжди дає можливість забезпечити ті форми відпочинку, які потребують психологічного відриву від міського оточення.

Змінилися соціально – економічні умови, традиційні форми рекреації відійшли (санаторії – профілакторії промислових підприємств, піонерські табори, які були властиві для радянського часу). В сьогоденнішніх умовах постає вже питання пошуку нових форм рекреації в нових умовах.

Метою статті є дослідження приміської зони м.Львова визначення втрачених історичних об'єктів рекреаційної тематики, та обґрунтування шляхів їх відродження та залучення до туристично – рекреаційної діяльності.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити конкретні питання, зокрема:

- Які історичні форми творили рекреаційну функцію на приміських територіях.

- Здійснити архітектурно – урбаністичну інвентеризацію об'єктів з минулого, що виконували туристично – рекреаційну функцію на приміських територіях.
- В який спосіб історичні об'єкти рекреаційного використання можуть використовуватись у нових умовах.

Об'єктом дослідження є приміська зона м.Львова

Предмет дослідження — історичні форми рекреаційних функцій на приміських територіях.

Простори, розташовані недалеко великих міст, наприклад, в оточенні м. Львова, і які володіють високими природничими ознаками, були завжди з бажанням відвідувані для відпочинку. Тобто, історично формувалися рекреаційні функції на приміських територіях.

Виклад основного матеріалу.

1. Історичні форми рекреації на приміських територіях.

До 80-х років XX ст. в оточенні Львова відпочинкова функція організовувалася в дев'яти зонах, а на початку XXI ст. високий рівень активності процесів рекреації спостерігається лише в чотирьох зонах [1].

Можна виділити шість етапів розвитку процесів рекреації на відпочинкових місцевостях приміської зони Львова.

I етап – виявлення відпочинкових територій (друга половина XIX ст.). Погіршення умов життя в місті обумовлювали потреби відпочинку поза місцем проживання. Тоді ж з'являється нова форма відпочинкових переміщень, пов'язана з щотижневим відпочинком мешканців Львова. Сприяв цьому розвиток залізниці та інших систем сполучення, який покращував доступ до атракційних територій – лісових або розташованих біля води.

У цей час формуються туристичні маршрути. Процеси рекреації знаходилися у початковій стадії розвитку, а рівень їх активності був низьким.

II етап – організація приміських територій, пов'язана із створенням «рекреаційного розселення», тобто виникнення приватних рекреаційних ділянок та міст-садів (міжвоєнний період). В цей період постають нові резиденції львівської буржуазії, а також пансіонати. Розвиток відпочинкових функцій обумовлений ідеями міста-саду Е.Говарда, які динамічно поширилися по всій Європі (в оточенні Львова це Брюховичі і Винники). Зростає інтенсивність туристичного руху, його вплив на середовище залишається нешкідливим, але стає вагомим.

Період Другої світової війни спричиняє занепад функцій відпочинку в приміській зоні міста.

III етап – інтенсивний розвиток відпочинкового розселення в приміській зоні Львова (на початку 60-х років XX ст.). Приміські вілли львівських

фабрикантів перетворено на осередки відпочинку і передано державним закладам праці на соціальні цілі. Відбувається масове збільшення кількості садово-городніх ділянок. Головні зміни в просторі сільської місцевості відбулись за рахунок активного будівництва великих об'єктів відпочинку, які мали форми санаторіїв-профілакторіїв промислових підприємств, піонерських та спортивних баз і таборів. Виїзди на приміську зону стають частішими і тривалішими, вплив відпочивальників на оточуючий простір збільшився і стає загрозою для природного середовища. Спричиняє це зміни функцій окремих фрагментів приміської місцевості з сільськогосподарської на відпочинкову.

IV етап – закінчення періоду відносно організованої забудови, зростання зацікавленості до придбаних ділянок і нерухомості в приміській зоні та будівництво житла (після 1990 року).

У зв'язку із політично-економічними змінами в Україні колишні осередки відпочинку та рекреації (санаторії-профілакторії, піонерські табори тощо) приватизовано або зруйновано.

Зміни, які відбулися на цьому етапі розвитку спровокували великий тиск на рекреаційно – відпочинкові території та агресивно вплинули на природне довкілля. Зменшився відпочинково – туристичний рух, однак розвивається технічна і соціальна інфраструктури. Функція відпочинку витісняється житловою, а відпочинкові території урбанізуються.

V етап – розвиток капітальної забудови, поступове покращення інфраструктури території приводить до заміни рекреаційно-відпочинкових утворень на місце постійного проживання (від початку XXI ст.).

Потреба відпочинку надалі залишається актуальною, а у сьогоdnішніх умовах вона навіть зростає. Потреба спокою є необхідною для збереження психологічної рівноваги організму. Мешканці міст переносяться на постійне проживання на території, які виконували колись рекреаційну функцію. В цілому будинки для відпочинку витісняються житловими. Інтенсивність відпочивальників спадає, рекреаційне освоєння зменшується. Вплив змін на природне середовище активізується.

VI етап – відбувається всестороння урбанізація відпочинкової місцевості приміської зони; її інтенсивна урбанізація, яка проявляється у всіх площинах, первинні функції відпочинку витісняють житлові функції, послуг та промисловості. Потенційно рекреаційна зона може розвиватися поблизу колишньої рекреаційної місцевості, але тільки тимчасово.

Оскільки потреби у відпочинку міських мешканців не до кінця задоволені, відбувається переміщення «другого житла» на нові території, де утворюється чергова рекреаційна зона.

Виділення та коротка характеристика етапів розвитку рекреації на приміських територіях Львова дозволяє привести дослідження кожного з етапів з метою виявлення об'єктів «з минулого», які можуть бути залучені до рекреаційного процесу в нових умовах, а також переоцінити архітектурно-планувальне рішення окремих з них.

2. Архітектурно – урбаністична інвентаризація об'єктів з минулого, що виконували туристично – рекреаційну функцію.

Велике значення для формування рекреаційної функції приміської зони мала невеличка річка Марунька. Вона протікає через Винники. Її доброякісну воду вживали до пивоварення в лисиницькій броварні, що існувала перед першою світовою війною при джерелах Маруньки. В період між двома світовими війнами замість броварні побудовано фабрику дріжджей, яка затруювала повітря й воду в річці.

Рис.1. Відпочинково-лікувальний комплекс “Маріївка”.

Культурно-рекреаційним центром для відпочинку заможних мешканців міста був відпочинково-лікувальний комплекс “Маріївка” (рис. 1). Збудував його при дорозі на Винники, над річкою Марунькою, наприкінці XIX ст. львівський підприємець Еміль Браєр. Відпочинково-лікувальний комплекс “Маріївка” з віллами у швейцарському стилі розташовувався на горбистій місцевості та поблизу гарних довколишніх лісів, що давало привід називати цю околицю “Малою Швейцарією”. Під час війни, у 1918-1919рр., “Маріївка”

частково була зруйнована. У міжвоєнний період в річку Маруньку стали спускати відходи дріжджового виробництва і курорт занепав, а відповідно і втратив свою рекреаційну функцію. [4].

Транспортна мережа була також добре освоєна, що дозволяло великій кількості робітників добиратись до приміських зон відпочинку.

За часів Польщі до Львова зі сходу їздили переважно “Глинянським трактом” через Лисиничі. За австрійської влади було дозволено вживати коротку доріжку з Винник безпосередньо до Львова тільки тоді, як висохли або замерзли болота.

В 1787 році Австрія побудувала стратегічний, так званий Бродський гостинець зі Львова по прямій лінії на схід до Винник і Золочева та далі до Бродів. У 1908 році австрійська влада проклала залізничний шлях зі Львова-Підзамча через горішній Личаків, Винники до Підгаєць. А уже після першої світової війни розвинувся пасажирський рух автобусами. [3].

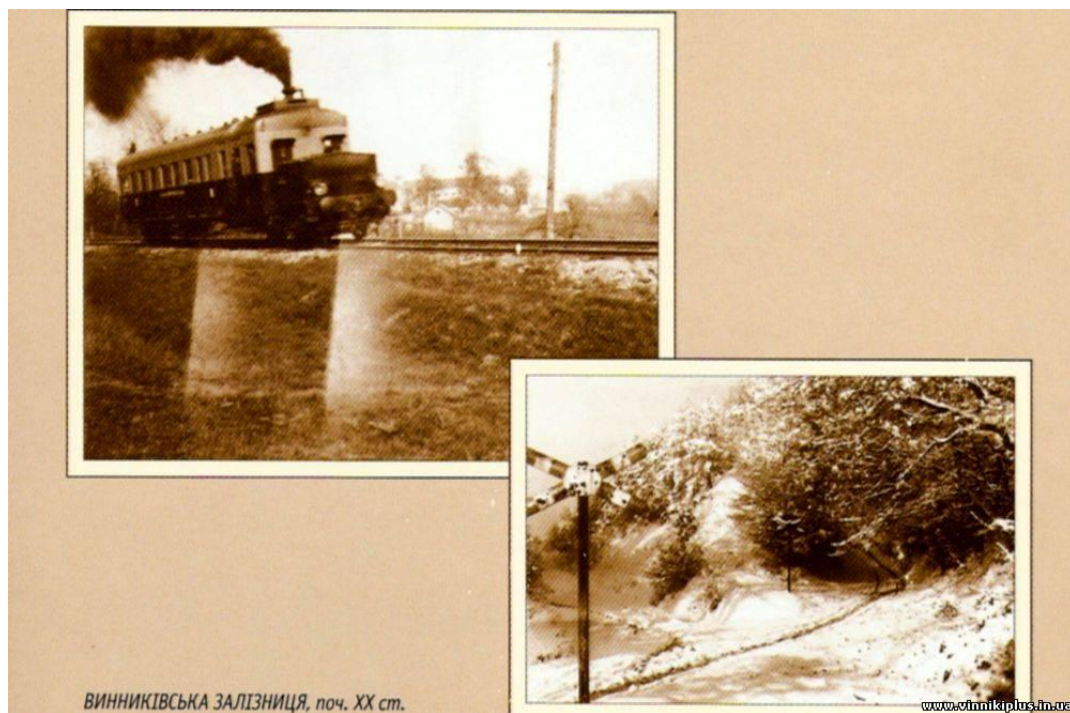

Рис. 2. Винниківська залізниця, початок XX ст.

Серед серпантину колії, на північний схід від Кайзервальду, що веде до станції Личаків, височіє невисока, але дуже мальовнича гора Хом (Хомець). Гора Хомець – унікальна пам’ятка природи з залишками реліктового лугостепу. Вона є одним із найцінніших ботанічних об’єктів регіонального ландшафтного парку “Знесіння”. А далі на схід у Винниківському лісі височіє найвища вершина в околицях Львова – Чортова скеля (414 м над рівнем моря).

Протягом останніх століть із Чортових скель видобували каміння для будівництва та вимощення доріг. Історики вважають що ця скеля мала

називатися Чатовою, бо на її вершині чатували воїни і виглядали: чи з'являються на горизонті відлуння пожеж від татарського набігу.

В урочищі Чортова (Чатова) скеля кілька років проводились розкопки. На думку археологів, під скелею знаходилось найдавніше поселення на території Львова – мисливський табір. Знайдено також рештки матеріальної культури часів короля Данила та сина Лева. Знайдені предмети свідчать, що в цих місцях були найдавніші у Львові та його околицях поселення людей, яким 27000 років. Отже, і ця територія може виконувати і туристичну функцію.

3. Можливості застосування історичних об'єктів рекреаційного використання у нових умовах.

1990-ті роки стають переломними — чимало міст втрачає промислові перспективи і починає (декларує) туристичну й обслуговувальну функції як важливі для розвитку.

Слід використати шанс, який туризм і рекреація створюють для колишнього промислового регіону — позитивний вплив на розвиток послуг, можливість створення нових місць праці, перетворення функціональної і просторової структури міст і регіону, покращення його екологічної ситуації, і зрештою, зміну негативного промислового образу обширних територій Львова та його приміської зони [5, 6].

Отже, у приміській зоні Львова є всі передумови для розвитку нових видів рекреації.

Основні завдання розвитку рекреації в приміській зоні:

- забезпечити раціональне та ефективне використання природних та історико-культурних рекреаційних ресурсів;
- провести науково обґрунтоване зонування приміської зони за показниками рекреаційної місткості відповідно до норм антропогенного навантаження на ландшафт;
- здійснити реконструкцію та модернізацію санаторно-курортних, відпочинкових і туристичних закладів, створити матеріально-технічну базу для розвитку зимових видів спорту;
- підвищити якість та розширити асортимент рекреаційних послуг;
- провести реконструкцію існуючих і будівництво нових автомобільних доріг до рекреаційно-туристичних місць;
- створити сприятливі умови для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в розвиток рекреаційної сфери.
- створити інформаційну базу даних щодо наявних рекреаційно-туристичних об'єктів, природно-рекреаційних ресурсів та історико-культурних пам'яток приміської зони.

Висновки.

Таким чином, на даному етапі розвитку приміська рекреаційна зона не є оптимально розвиненою, ресурси не використовуються повною мірою.

1. Розглянуто історичні форми рекреації на приміських територіях. Досліджуючи приміську рекреаційну зону було виділено шість етапів її розвитку. До 80-х років XX ст. на дев'яти зонах організовувалася відпочинкова функція, а на початку XXI ст. високий рівень активності процесів рекреації спостерігається на чотирьох зонах.

2. Зроблено архітектурно-урбаністичну інвентаризацію об'єктів з минулого, що виконували туристично-рекреаційну функцію. Культурно-рекреаційним центром для відпочинку мешканців міста наприкінці XIX ст. був відпочинково-лікувальний комплекс "Маріївка". Транспортна мережа була також добре освоєна, що дозволяло великій кількості робітників добиратись до приміських зон відпочинку. Важливим для розвитку рекреації був «Бродський гостинець». В околицях Львова є сформований комплекс гір, який сприяє розвитку гірських видів спорту, а відповідно і туризму.

3. Потреба відпочинку на сьогоднішній день залишається актуальною, вона навіть зростає.

Використана література.

1. Габрель М. Урбаністичні процеси на відпочинкових територіях приміської зони м. Львова / Михайло Габрель // Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. — К. : КНУБА, 2009. — № 35. — С. 95–105.
2. Габрель М.М., Вплив промислової спадщини на атрактивність Львова та його приміської зони.
3. Влох М. Винники. Звенигород. Унів. Чікаго-1978-США.
4. Мельник І. Львівські вулиці і кам'яниці. Львів - 2008.
5. Kronenberg M. Dziedzictwo przemyslowe w rejestrach zabytkow najwiekszych miast w Polsce / Kaprowski W., Midura F., Sienkiewicz J. (red.) // Dziedzictwo przemyslowe Mazowsza i jego rola w rozwoju turystyki, Almamer, Warszawa. — 2008. — S. 21–34.
6. Liszewski S. Miasto jako przedmiot badan geografii turystyki w Polsce // Turyzm, z. 1 (18), WUL, Lodz. — 2008. — S. 27–38.

Аннотация

В статье рассматривается проблема исследований исторических форм организации рекреационного процесса на пригородных территориях за определенный исторический период и выявление возможностей использования отдельных исторических решений для оптимизации рекреационного процесса на этих территориях.

Annotation

The paper studies the problem of historical forms of recreation process suburban areas for a certain period of history and identifying opportunities for the use of certain historical decisions to optimize the process of recreation in these areas.